

Menger en de voedselcrisis

De snel oplopende voedselprijzen baren zorgen. “Kredietcrisis wordt bijzaak”, kopt de krant. Hongersnoden zijn van alle tijden. Welk beleid stelt Carl Menger daar tegenover?

Voorjaar 1876 heeft Menger de opdracht kroonprins Rudolf van Oostenrijk een cursus in de economie te geven. Dat is een delicate taak; aan het hof bestaan verschillende stromingen die ieder pleiten voor een eigen invulling en daarmee invloed willen uitoefenen op de toekomstige vorst. Menger lost het probleem op door als tekstboek de “Samuelson” van zijn tijd, het boek van Karl Heinrich Rau, *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre*, uit 1826 te gebruiken, en eigenlijk nog meer, door terug te vallen op de *Wealth of Nations* van Adam Smith uit 1776. Om niemand tegen hoofd te stoten, spreekt hij dus niet over zijn eigen originele bijdrage aan de economie. Over de marginale benadering van problemen en de subjectivistische waardeleer uit zijn *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* van vijf jaar daarvoor leert hij Rudolf niets. Toch geeft Menger wel degelijk zijn eigen mening, zowel door wat hij wel, als door wat hij niet overneemt van Smith en Rau. Zijn keuze voor de liberale Smith in het paternalistische en interventionistische Oostenrijkse rijk in de tijd na de reactionaire diplomaat Klemens von Metternich is echter al een vernieuwing op zich. Dit alles is tegenwoordig bekend omdat de collegeaantekeningen die door de hoog intelligente kroonprins gemaakt zijn in Wenen zijn teruggevonden (Streissler en Streissler, 1994). De aantekeningen werden door Menger na ieder college nauwkeurig gecontroleerd en zo nodig aangepast.

Wat moest de toekomstige vorst weten als er hongersnood dreigde en wat waren volgens Menger de taken van de staat in het algemeen? Als Smith al genoemd wordt als man van de nachtwakerstaat, was Menger dat *pur sang*. Nooit suggereert Menger dat de vrije markt niet goed werkt. Zo heeft hij het nooit over het anti-monopoliebeleid van Smith. Dit delen vele moderne Oostenrijkers met hem. Ook nationale veiligheid is nooit reden voor regulerend of beschermend (fiscaal) beleid. Deze doos van Pandora moest voor de kroonprins kennelijk gesloten blijven. Menger geeft een twaalfstal vormen van toegestaan beleid. Deze zijn gebaseerd op duidelijke positieve externe effecten, zoals wegen, scholen (alleen het gebouw, niet de meesters) of ter bestrijding van negatieve externe effecten, zoals ontbossing en maatregelen tegen het verspreiden van een besmettelijke koeien-

ziekte. Het verbazingwekkendste is, dat wat slechts voorbeelden lijken ook de enige vormen van toegelaten beleid zijn.

De lessen in maart en april over hongersnood dienen ter illustratie van de werking van het prijsmechanisme. Menger toont zich de grote didacticus die hij was voor een bijna achttienjarige prins. Geen abstracte theorie maar, zoals bij al zijn lessen, theorie aan de hand van een voorbeeld. Alle maatregelen, die we tegenwoordig ook horen, passeren de revue: een maximumprijs, een uitvoerverbod, import door de overheid, en een verbod op het gebruiken van graan en aardappels voor het maken van gedestilleerd. Alle worden categorisch afgewezen, uitzonderlijke situaties daargelaten. De overheid beschikt niet over de juiste kennis en doet meer kwaad dan goed. Het enige wat de overheid kan doen is “producenten en consumenten attenderen op het naderende gevaar met brochures in eenvoudig taalgebruik”. Menger vertrouwt op de wijsheid van, ook de meest simpele, burgers zelf. “De overheid moet juist duidelijk maken hoe weinig zij zelf in dit soort situaties kan doen.” Het enige dat nodig is, is burgers de juiste (prijs)prikkels te geven. Dan volgt de oplossing vanzelf: verspreid kennis en laat de mensen zelf handelen op grond van hun eigen vaak unieke kennis van tijd en plaats.

Ieder overheidsbeleid, stelt Menger, ondermijnt de eigen verantwoordelijkheid van het individu. Bovendien zal “het individu zich bedreigd en onvrij voelen”. Ieder mens is uniek en heeft zijn eigen voorkeuren. “Overheidsbeleid kan onmogelijk de belangen van al haar onderdanen kennen en dienen. (...) Zelfs de meest toegewijde beambte is slechts een blind werktuig in een grote machine die alle problemen op gelijke stereotiepe wijze oplost.” Bovendien tast beleid de eigendomsrechten van de burgers aan. Ook valt het onmogelijk te handhaven; je kunt moeilijk achter iedere burger een politieagent zetten. Veel invloed zullen de lessen van Menger destijds niet hebben gehad. Op dertigjarige leeftijd pleegde de prins samen met zijn maitresse zelfmoord. Tegenwoordig geniet van het hele Oostenrijkse hof alleen nog zijn moeder, keizerin Elisabeth, beter bekend als Sissy, bekendheid. En als we de kranten van nu mogen geloven, wordt de voedselcrisis bestreden op een manier die volgens Menger “niet zal helpen en bovendien onnodig is”.

LITERATUUR

Streissler, E.W. en M. Streissler (red.) (1994) *Carl Menger's Lectures to Crown Prince Rudolf of Austria*. Aldershot: Edward Elgar.

AUKE LEEN

Universitair docent aan de
Universiteit Leiden.